Nina Mešl in Tadeja Kodele[1]

Konceptualizacija podpore družinam v Sloveniji: Dobre prakse in priložnosti za razvoj

Conceptualisation of family support in Slovenia: Good practices and development opportunities

Povzetek

Podpora družinam je pomembna mednarodna tema, relevantna tudi za slovenski prostor. V okviru projekta COST Innovators Grant IG18123, QA[4]EuroFam je Slovenija z nacionalno delovno skupino sodelovala kot ena od 19ih držav članic, ki so na podlagi mednarodno oblikovanega Protokola za zagotavljanje kakovosti služb in storitev podpore družinam zbirale podatke o aktualni podpori družinam v državi. Protokol je vključeval tri področja: sistem prakse podpore družinam, sistem zagotavljanja podpore družinam in na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam. Izvedena je bila mednarodno načrtovana eksplorativna raziskava kombiniranih metod. S sodelovanjem v zbiranju kvantitativnih in kvalitativnih podatkov in analizi dobljenega gradiva smo naredili enega prvih korakov h konceptualizaciji podpore družinam v naši državi. Od tega, kako je zasnovana podpora družini, je odvisna vrsta storitev, ki se zagotavljajo, in predvideni izidi teh storitev. Raziskava v Sloveniji je pokazala, da je obstoječi sistem zagotavljanja podpore družinam dobro razvit, na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam pa je področje, ki ga je potrebno v prihodnje krepiti.

Ključne besede: podpora družinam, transdisciplinarnost, eksplorativna raziskava, protokol za zagotavljanje kakovosti, delovanje v praksi, zakonodajni okvir, na dokazih utemeljen sistem podpore družinam

1 Izr. prof. dr. Nina Mešl, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani. nina.mesl@fsd.uni-lj.si
Doc. dr. Tadeja Kodele, Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani, tadeja.kodele@fsd.uni-lj.si

Abstract

Family support is an important international topic, which is also relevant to Slovenia. In the framework of the COST Innovators Grant IG18123, QA[4]EuroFam, Slovenia participated through a national working group as one of nineteen Member States that collected data on the family support currently provided in the country based on the internationally developed Quality Assurance Protocol for Family Support. This protocol includes three areas—namely, the family support practice system, family support provision system and family support evidence system. An internationally designed exploratory mixed-methods study was conducted. Through participation in the collection of both quantitative and qualitative data and the analysis of the collected material, we have taken an important step towards the conceptualisation of family support in our country. The design of family support determines the types of services provided and the expected outcomes of those services. Research in Slovenia has shown that the existing family support provision system is well developed, whereas the family support evidence system needs to be strengthened in the future.

Keywords: family support, transdisciplinarity, exploratory research, quality assurance protocol, practice, legal framework, evidence-based family support system

Extended abstract

1. Introduction

Family support has been an important international issue since the 1990s (Devaney et al., 2021). Family support can be defined as a set of services and other activities aimed at enhancing family functioning and supporting child-rearing and other family-related activities via a system of supportive relationships and resources (both formal and informal) (Daly et al., 2015).

In the framework of the COST Innovators Grant IG18123, QA[4]EuroFam, Slovenia participated in an international study as one of nineteen Member States that, on the basis of the Quality Assurance Protocol for Family Support (hereafter the Protocol), collected quantitative and qualitative data on the family support currently provided in the country. The Protocol includes three areas that, together, significantly shape family support (Jiménez et al., 2024)—namely, the family support practice system, family support provision system and family support evidence system. The aim of this paper is to present the results of the research conducted in Slovenia.

2. Problem definition and methodology

The research questions (RQs) addressed in this study were as follows:

- RQ1: How is family support conceptualised in Slovenia?
- RQ2: What are the strong areas of development of family support in Slovenia?
- RQ3: Which areas of family support in Slovenia need to be better developed in the future?

We conducted an exploratory mixed-methods study (Lobe, 2006; Creswell and Creswell, 2018). The underlying research instrument was the Protocol, which was developed at the European level (Jiménez et al., 2024). The quantitative research applied the completed Protocol to obtain data concerning its predefined indicators and gain insight into the current picture of what family support in Slovenia actually involves. The qualitative research was conducted to collect data regarding the quality of the individual indicators. Such information was obtained by seeking consensus among the various stakeholders involved in the national working group. In this way, we obtained answers to the RQs concerning how the individual indicators are developed, where the strong areas of family support in Slovenia are and which areas should be further developed.

The 33 members of the Slovenian national working group who responded to the invitation to participate took part in this study. The sampling process was designed to include representatives from different sectors involved in research, practice and policy-making in the field of family support.

3. Results

The results reveal which indicators stood out the most in each system according to the quantitative part of the survey (i.e. the indicators with the highest and lowest scores). More specifically, the results show that the quality of the family support provision system is, in general, relatively high (mean [M] = 2.78, standard deviation [SD] = 0.79), while the quality of the family support practice system (M = 2.32, SD = 0.48) and, particularly, the family support evidence system (M = 2.11, SD = 0.57) is lower.

3.1. Family support provision system

In terms of the family support provision system, the highest rating was assigned to the *Legal and policy-based recognition of the requirement for varied, optional family-friendly working conditions with adequate compensation* indicator. However, the lowest scores were awarded to the following indicators:

- *A wide range of accessible formal family support is available to all family members.* In Slovenia, the focus remains on supporting the individual, while professionals in certain areas often do not feel sufficiently competent to work with the whole family. In programmes that train students to work with children and families in particular, the family support aspect should be strengthened, while the leaders of family support organisations and politicians should be made aware that family support entails support for all family members. Moreover, professionals should be given adequate time and opportunity to work with families.
- *Families are supported through all levels and types of need, with a focus on early intervention and informal community-based resources and supports.* The national working group members agreed that there is a need to strengthen the preventive work with all families and, especially, the early help and support for families in complex problem situations in the community, and this support should be provided in families' homes. More emphasis should be placed on changing the institutional context of family support organisations to enable the provision of support.
- *Recognizing the significance of the family unit, services respond to specific needs of support and provide a person-centered response.* National working group members believed there to be a need to focus more on developing and tailoring services and programmes to meet the needs of families.
- *Family support provision is respectful and aware of diverse cultures and ethnic backgrounds.* As professionals, we have committed to this in our codes of ethics for each area of our work. However, barriers to this are still present in the form of professionals' prejudices and beliefs, and in a lack of reflection on their own practice, as are some systemic barriers (e.g. lengthy procedures for obtaining a particular right).

3.2. Family support practice system

In this system, no area was classified as being sufficiently strong that it did not require improvement. The following three indicators were rated the highest:

- *The services work takes into account the best interest of the child and respect the rights and developmental needs of children and youth (and their families) when taking action.* In Slovenia, the rights and developmental needs of the child are considered the starting point in all areas of work with the child. However, families need more support, given that this is a right of the child that can currently be violated due to various circumstances (not enough preventive work and early support for families, overburdening of professionals etc.)

- *The services respect families' confidentiality, making sure they are informed of the reasons that preclude confidentiality.* This indicator is well defined at the level of policy and agency guidelines, and professionals are highly aware of related ethical principles. The national working group members recognised room for improvement in the systematic monitoring of its consistent implementation in terms of individual services.
- *Regular reporting takes place that track and monitor families progress to inform the service's work, the families and other entities involved in the provision of family support (e.g. child protection service or family court).* The importance of adequate documentation is rated highly in Slovenia, and professionals working in all areas are trained in this area. However, it is necessary to consider the role of families in record keeping. There is also a problem in that keeping the required documentation causes a lot of work at the expense of direct work with families.

The lowest scoring indicator in this system was the *Services respond to family needs in a timely manner* indicator. More attention needs to be paid to ensuring that services identify and respond to families' needs in a timely and appropriate manner to avoid unintended consequences, such as the accumulation of problems within the family, the placement of children outside of the family, etc. It is also important to support families in achieving the desired outcomes.

3.3. Family support evidence system

Again, there were no areas of strength in this system that did not require any improvement. The following three indicators were rated the highest:

- *Existence of stable collaboration between policy makers, researchers and practitioners.* Slovenia has the advantage of being a small country wherein it is possible to relatively quickly arrange for different stakeholders to participate in certain groups. Therefore, there is a greater chance of achieving closer collaboration between stakeholders going forward. In the future, efforts should be made to follow this practice even more systematically and include the voices of all stakeholders in each working group.
- *Incorporation of best practices guidelines based on plural scientific evidence and consensual professional expertise in children and family support.* The national working group members identified some programmes that can serve as examples of the best evidence-based practices in terms of child and family support. However, they also recognised room for improvement through introducing additional programmes based on the relational experiences of parents and children.

- *Exchange and dissemination of good practices in family support.* As Slovenia is a relatively small country, in addition to establishing a platform for the exchange of best practices, an occasional event could be held to which all those involved in supporting families are invited.

The lowest-rated indicator in this system was the *quality assessment and shared continuous improvement plans to the service to promote the quality assurance* indicator. There is no agency in Slovenia that has clearly defined policies and practices intended to ensure the quality of family support. Hence, there is an urgent need to agree on what standards those working with families should adhere to in the course of their work. The responsible agency should monitor the implementation of these standards in practice and, accordingly, draw up plans to improve family support.

4. Discussion and conclusions

4.1. Limitations of the research

The research presented in this paper represents the first attempt at interdisciplinary collaboration for the purpose of systematically reviewing family support in Slovenia. The review of the available family support was based on predefined indicators, which guided the systematic review and contributed to the international comparability of the gathered data, although it is possible that, in following this process, we missed something relevant to Slovenia. Furthermore, the results presented here are based on the views of the study participants and so are not generalisable.

4.2. Discussion with conclusions

The research findings showed that the topic of family support is relevant to our country. In Slovenia, family support is conceived as a system of services and activities aimed at supporting and improving the life and functioning of families, with a particular focus on providing children with a safe childhood and suitable development opportunities. As a strong area of support for families, the family support provision system was identified, especially the indicator concerning balancing work and family life when caring for children, at both the systemic and legislative levels. Another strong area of support for families was the fact that practitioners, regardless of their area of work, recognise the need to pursue the best interests of the child as a fundamental starting point for working with children and families.

By contrast, the findings showed that greater commitment is needed to develop and provide a wide range of accessible formal family support services that cater all family members. It is also important to strengthen the early support and help available for families in the future, especially for those families in complex problem situations. For the latter, consideration should be given to the creation of an institutional framework that supports practitioners in a way that fosters the conditions necessary for in-depth and ongoing work with families.

The findings further revealed there to be a need to strengthen evidence--based family support systems in the future. To develop effective support, it is important that all stakeholders (practitioners, researchers, policy makers and families) are aware of what standards determine the quality of family support. The establishment of an agency to monitor the quality of family support services would be an important step in this direction.

If families are to receive adequate support, it is vital to work at multiple levels (direct support for families and provision of appropriate policies); establish inter-sectoral collaboration; employ well-trained professionals with the up-to-date skills required to work with families in a collaborative way based on sensitivity to cultural, ethical and linguistic diversity; and implement institutional frameworks that enable such work. The overall aim should be to empower family members and their social networks to create a safe and supportive family environment (see Bouwkamp and Bouwkamp, 2014; Canavan et al., 2016; Churchill et al., 2024).

1. Uvod

Podpora družinam je v mednarodnem prostoru aktualna tema že od devetdesetih let prejšnjega stoletja (Devaney idr., 2021). Gre za transdisciplinarno področje, ki ga sestavljajo prakse in znanja z različnih področij, teorij in pristopov (Herrera-Pastor idr., 2020). Kot koncept je podpora družini mednarodno priznana v javnem, političnem in akademskem diskurzu (Pinkerton idr., 2019) in je kot ukrep zaščite otrok prednostna naloga socialne politike številnih vlad v Evropi (Devaney idr., 2021). Podpora družinam je pristop, ki povezuje različne stroke, saj vsi, ki delajo z otroki, lahko ne glede na pristojnost svoje službe, posebnosti svoje vloge in svoje prvotno usposabljanje ta pristop vključijo v svojo prakso (Herrera-Pastor idr., 2020). Podporo družinam lahko torej opredelimo kot sklop storitev in drugih dejavnosti, ki so usmerjene v izboljšanje delovanja družine ter v podporo vzgoji otrok in drugim družinskim dejavnostim v sistemu podpornih odnosov in virov (tako formalnih kot neformalnih) (Daly idr., 2015).

Kako posamezne države konceptualizirajo podporo družinam, je relevantno vprašanje, povezano s socialnopolitičnimi vprašanji in neposrednimi praksami, ki se odražajo na konkretnih izkušnjah družinskih članov. Konceptualizacija podpore družini se razlikuje glede na njeno usmeritev in izvajanje. Pristopi podpore družini so lahko osredotočeni na otroka ali starše, lahko so oblikovani na podlagi skrbi in podpore ali nadzora. Lahko se zagotavljajo univerzalno ali pa so usmerjeni k odzivanju na specifične probleme (Devaney idr., 2022). Podpora družinam temelji na bogati in raznoliki teoretični osnovi dveh širših teoretičnih izhodišč: družbeno strukturnih (koncepti socialne izključenosti, neenakosti in revščine) in psihosocialnih teorij (ekološki pristop k problemom v družinah, kot npr. družinsko nasilje, zasvojenosti) (Herrera-Pastor idr., 2020). Ko govorimo o konceptu podpore družinam, ne moremo mimo stičišča več disciplin in sektorjev. Podpora družinam se izvaja v multidisciplinarnih timih, strokovnjaki sodelujejo z družinami, ki jih pestijo različne težave, na različnih delovnih mestih, v različnih sektorjih za otroke, mlade in družine, občasno pa tudi izven njih (Buciuceanu Vrabie idr., 2023). V praksi, politikah in raziskavah so tudi zato izzivi glede konceptualizacije podpore družinam kot multidisciplinarnega področja. Podporo družinam izvajajo različni strokovnjaki (npr. socialni delavci, psihoterapevti, psihologi, pedagogi, patronažne sestre, sodniki, pediatri) in tudi neformalni izvajalci (npr. javni delavci, spremljevalci) (več v Buciuceanu Vrabie idr., 2023). Ti uporabljajo vire za zagotavljanje konkretne in čustvene podpore, svetovanja in informiranja ter podpore za spodbujanje razvoja lastne vrednosti tako družinam kot posameznim družinskim članom, pri čemer v svojo prakso vključujejo pristop podpore družinam (Zegarac idr., 2021).

V okviru projekta COST Innovators Grant IG18123, QA[4]EuroFam je Slovenija z nacionalno delovno skupino sodelovala v mednarodno načrtovani eksplorativni raziskavi kombiniranih metod kot ena od 19ih držav članic, ki so na podlagi Protokola za zagotavljanje kakovosti služb in storitev podpore družinam (v nadaljevanju Protokol) sodelovale pri zbiranju kvantitativnih in kvalitativnih podatkov o aktualni podpori družinam v državi. Protokol je vključeval tri področja, ki pomembno sooblikujejo podporo družinam (po Jiménez idr., 2024). Prvi je *sistem prakse podpore družinam*, ki ga lahko definiramo kot raznoliko individualno, skupinsko in skupnostno podporo otrokom in družinam. Ta pristop poudarja pomen zaščite njihovih pravic in vzpostavljanja smiselnih partnerstev, ki omogočajo reševanje fizičnih, čustvenih, socialnih in izobraževalnih potreb ter krepijo njihove sposobnosti za boljše delovanje doma, v šoli, skupnosti in življenju. Drugi je *sistem zagotavljanja podpore družinam*, opredeljen kot usklajena in celovita skupnostna mreža, v kateri so storitve in sistemi, ki vključujejo več javnih služb za otroke ter neprofitne in profitne organizacije. In tretji, *na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam*, ki predstavlja formalne in neformalne povezave in interakcije med različnimi akterji (ter njihovimi zmogljivostmi in viri), vključenimi v pripravo, prevajanje v prakso in uporabo dokazov v praktičnem okolju.

Namen članka je predstaviti rezultate raziskave, pridobljene z implementacijo Protokola v Sloveniji. S sodelovanjem v zbiranju podatkov in analizi dobljenega gradiva smo naredili enega prvih, a pomembnih korakov h konceptualizaciji podpore družinam v naši državi. Od tega, kako je zasnovana podpora družini, je odvisna vrsta storitev, ki se zagotavljajo, in predvideni izidi teh storitev. Prevladujoča politična usmeritev politik v določeni državi lahko prav tako vpliva na to, kako se podpora družini pojmuje in izvaja. Zlasti usmeritve glede odnosa med družino in državo ter prevladujoče predstave o starševstvu (ali gre za sklop spretnosti, ki se jih je treba naučiti, ali za sklop odnosov, ki jih je treba negovati) lahko vplivajo na zagotavljanje storitev podpore družini (Devaney idr., 2022).

2. Opredelitev problema in metodologija

Čeprav je v tujini podpora družinam že več desetletji relevanten koncept za raziskovalce, praktike in snovalce politik (Pinkerton idr., 2019; Herrera-Pastor idr., 2020; Devaney idr., 2021, 2022), v Sloveniji še nismo poglobljeno razvijali pristopa v smislu skupnega premisleka o konceptu, ki povezuje različne stroke, da bi skupaj zagotovili izboljšanje podpore družinam in otrokom na raznolikih področjih, kjer različni strokovnjaki sodelujejo z družinskimi člani. V mednarodnem prostoru je sprejeto razumevanje formalne podpore družini kot pristopa

k praksi v službah, ki delajo z otroki, mladimi in njihovimi družinami ali za njih. Podpora družini kot praksa temelji na številnih družboslovnih teorijah in nizu vodilnih načel, ki izhajajo iz raziskav, pri čemer je bistvo podpore družini zajeto v njenem načinu izvajanja (Herrera-Pastor idr., 2020). Vendar pa se konceptualizacija podpore družinam v različnih državah razlikuje glede na njeno usmeritev in izvajanje. Pristopi podpore družinam so lahko na primer osredotočeni na otroke ali starše ali družino kot celoto, kar ima posledice za vključene akterje in izvajanje storitev na različnih ravneh delovanja (Devaney idr., 2022).

Z raziskavo želimo prispevati k analizi aktualnega sistema podpore družinam v Sloveniji, ki do sedaj ni bil predmet sistematičnega transdisciplinarnega raziskovanja.

Raziskovalna vprašanja (RV), na katerih temelji raziskava, so:

- RV1: Kako je konceptualizirana podpora družinam v Sloveniji?
- RV2: Katera so močna področja razvoja podpore družinam v Sloveniji?
- RV3: Katera področja podpore družinam v Sloveniji je potrebno v prihodnosti bolje razviti?

Rezultati temeljijo na podatkih, zbranih v okviru projekta COST Innovators Grant IG18123, QA[4]EuroFam. Izvedli smo eksplorativno raziskavo, kombiniranih metod (Lobe, 2006; Creswell in Creswell, 2018[2]). Temeljni raziskovalni instrumentarij je bil na evropski ravni oblikovan Protokol (Jiménez idr., 2024), ki so ga uporabile vse sodelujoče države projekta.

S kvantitativno raziskavo smo na podlagi izpolnjenega Protokola pridobili podatke o vnaprej določenih kazalnikih Protokola in tako vpogled v aktualno sliko o tem, *kaj* vključuje podpora družinam v Sloveniji.

S kvalitativno raziskavo pa smo zbirali podatke o kakovosti posameznih kazalnikov. Do teh podatkov smo prišli ob iskanju konsenza med različnimi deležniki v nacionalni delovni skupini. Pridobili smo odgovore o tem, *kako* so posamezni kazalniki razviti, kaj so močna področja podpore družinam v Sloveniji in katera področja bi bilo potrebno še razvijati.

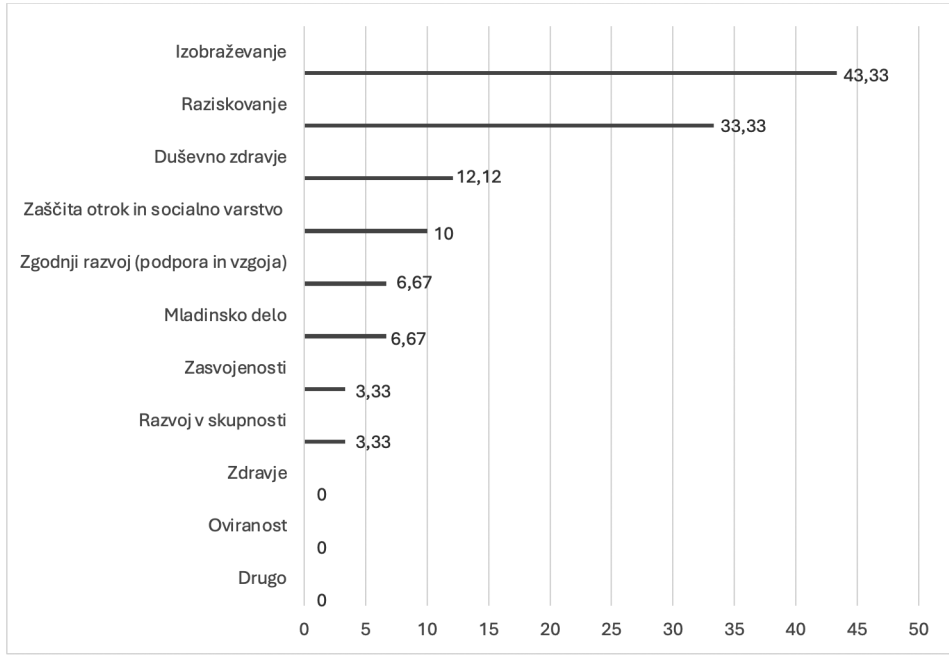
Populacijo raziskave predstavljajo vsi deležniki, ki na različnih področjih izvajajo podporo družinam v Sloveniji, vzorec raziskave je neslučajnostni priložnostni (Mesec, 1998). V raziskavi je sodelovalo 33 članic in članov slovenske nacionalne delovne skupine, ki so se odzvali povabilu na sodelovanje v delovni skupini. Pri vzorčenju smo zasledovali cilj, da v delovno skupino vključimo

2 Izhajali smo iz zaporednega pojasnjevalnega načrta integracije metod raziskovanja, v katerem gre za dvofazno zbiranje podatkov. Prva faza se običajno prične z zbiranjem in analizo kvantitativnih podatkov, na podlagi katere raziskovalci pripravijo načrt za drugo fazo, v kateri gre za zbiranje in analizo kvalitativnih podatkov. Metodi sta združeni šele v fazi interpretacije, kjer kvalitativni rezultati služijo za dodatno razlago in interpretacijo kvantitativnih rezultatov (Lobe, 2006; Creswell in Creswell, 2018).

predstavnike različnih sektorjev, ki delujejo na ravni raziskovanja, prakse in snovanja politik in za katere smo na podlagi njihovega predhodnega delovanja vedeli, da se ukvarjajo s podporo družinam. Naš cilj je bil iz posameznega sektorja pridobiti čim bolj poglobljene odgovore na raziskovalna vprašanja izhajajoč iz predpostavke, da gre pri podpori družini za transdisciplinarno področje (Herrera-Pastor idr., 2020; Buciuceanu Vrabie idr., 2023). Področja delovanja predstavnikov delovne skupine so prikazana v Sliki 1.

Slika 1

Področja delovanja članov delovne skupine

Zbiranje podatkov je potekalo od februarja do maja 2024 v več fazah. Najprej so sodelujoči v raziskavi, ki so bili člani in članice nacionalne delovne skupine (v nadaljevanju člani[3]), prejeli Protokol, sestavljen iz treh sklopov: sistem prakse podpore družinam (z desetimi kazalniki); sistem zagotavljanja podpore družinam (z devetimi kazalniki); na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam (z desetimi kazalniki). Protokol so člani prejeli v elektronski obliki in ga izpolnili.

3 V nadaljevanju besedila za članice in člane nacionalne delovne skupine uporabljava izraz člani, pri čemer poudarjava, da je moška slovnična oblika vsakokrat zamenljiva in velja za vse spole in spolne izraze.

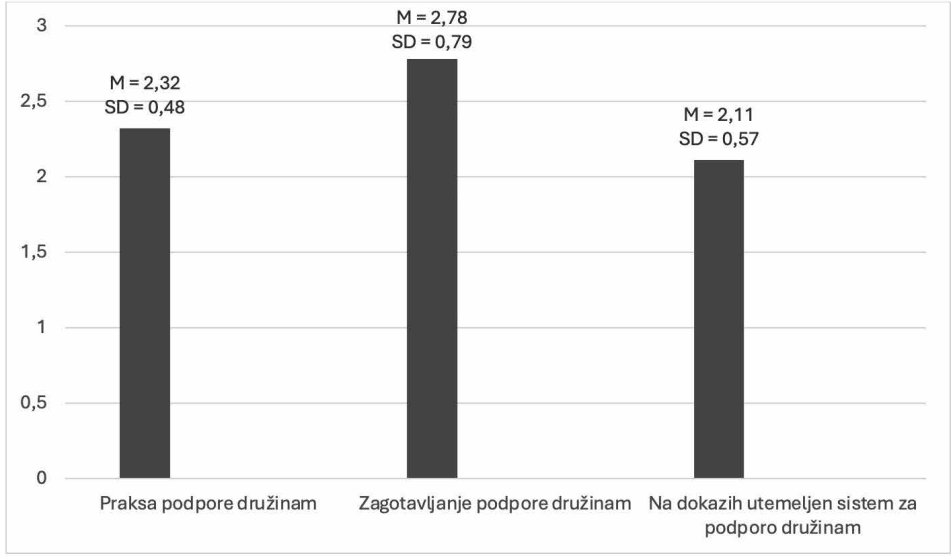
V drugi fazi je bilo organizirano celodnevno srečanje na Fakulteti za socialno delo, kjer so člani na podlagi predhodno zbranih rezultatov iz prve faze razpravljali o posameznih sistemih, vključenih v Protokol. V razpravi, ki je temeljila na načelu svetovne kavarne, so udeleženke in udeleženci posameznega omizja poskusili doseči sporazumno stališče oz. razjasniti različna mnenja o trditvah iz protokola za enega od sistemov. Na podlagi konsenza o kvantitativnih vrednostih posameznih kazalnikov v drugi fazi raziskave sta vodji nacionalne delovne skupine izpolnili protokol za Slovenijo in podatke vnesli v računalniški program. Oddani dokument je bil analiziran na mednarodni ravni s pomočjo računalniškega programa, ki je generiral poročilo za Slovenijo o močnih področjih in izzivih glede podpore družinam. V tretji fazi raziskave je bila izvedena kvalitativna analiza zbranega gradiva v drugi fazi raziskave, na podlagi analize pa je bilo napisano poročilo o posameznih izstopajočih kazalnikih iz kvantitativne analize. Poročilo, na katerem temeljijo rezultati, predstavljeni v tem članku, je bilo pred oddajo še enkrat pisno usklajeno z vsemi člani nacionalne delovne skupine.

3. Rezultati

V rezultatih predstavljava kazalnike, ki so znotraj posameznega sistema (sistem prakse družine, sistem zagotavljanja podpore družinam in na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam) po kvantitativnem delu raziskovanja najbolj izstopali. Bodisi na način, da so bili najvišje ocenjeni (torej je bil med sodelujočimi v raziskavi konsenz, da je določeno področje v državi relativno dobro razvito), bodisi so bili ocenjeni najnižje (določeno področje v državi je po oceni sodelujočih v raziskavi najslabše razvito). Kazalnikom dodajava še kratke obrazložitve, pridobljene v kvalitativnem delu raziskave. Rezultati izražajo ugotovitve in mnenja sodelujočih v delovni skupini in jih ne moremo posplošiti.

Slika 2

Povprečne ocene sistemov zagotavljanja kakovosti v Sloveniji

Slika 2 prikazuje mediane (M) in standardne deviacije (SD) vseh treh sistemov. Kot je razvidno iz slike, je v Sloveniji povprečna ocena sistema zagotavljanja podpore družinam bližje 3 (kar se šteje za močno področje) kot 2 (kar se šteje za področje, kjer bi bilo potrebno izboljšanje). Ocene sistemov prakse podpore družinam in na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam pa so bližje 2. Najvišjo oceno ima sistem zagotavljanja podpore družinam (M=2.78, SD=0.79), sledi mu sistem prakse (M=2.32, SD = 0.48) in nazadnje na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam (M=2.11, SD=0.57). Rezultati kažejo, da je na splošno kakovost sistema zagotavljanja podpore družinam razmeroma visoka, medtem ko je kakovost sistemov prakse, zlasti pa na dokazih utemeljenega sistema za podporo družinam, nižja.

3.1. Sistem zagotavljanja podpore družinam

Vsebinski prikaz rezultatov začenjava z opisom *sistema zagotavljanja podpore družinam,* ker je bil ta najvišje ocenjen. Znotraj sistema so člani *najvišjo oceno* pripisali kazalniku *Družinam je na voljo podpora za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja na sistemski in zakonodajni ravni*: po mnenju članov je področje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja v Sloveniji iz sistemskega vidika zelo dobro urejeno (npr. pravica do starševskega, materinskega in očetovskega dopusta, nadomestilo plače med koriščenjem dopusta). Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (2014) je temeljni zakon, ki daje podlago za

lažje usklajevanje ter podpira enakopravnejšo delitev starševskih pravic in odgovornosti.

Najnižje ocene v sistemu zagotavljanja podpore družinam so člani pripisali naslednjim kazalnikom:

- *Širok nabor dostopnih formalnih podpor družinam je na voljo vsem družinskim članom:* člani so menili, da je v Sloveniji podpora posamezniku oz. posameznemu družinskemu članu še vedno v ospredju, posameznik pogosto ni viden kot del družinskega sistema. Odločitev o tem, kako nadaljevati sodelovanje (z družino ali posameznikom), je pogosto prepuščena oz. odvisna od posameznega strokovnjaka, saj jih večina delo z družino prepoznava kot zahtevnejše in kompleksnejše. Člani so opozorili tudi, da v nekaterih sistemih (npr. pravosodje, zdravstvo) niti ne pride do sodelovanja z družino, prav tako se strokovnjaki na določenih področjih pogosto ne počutijo dovolj kompetentne za delo s celotno družino. Po mnenju članov bi bilo predvsem v programih, ki usposabljajo študentke in študente za delo z otroki in družinami, krepiti vidik podpore družini, kot tudi strokovnjakom nuditi možnost kontinuiranega strokovnega usposabljanja, kjer bi imeli možnost refleksije lastne prakse. Prav tako bi bilo potrebno ozavestiti vodilne v organizacijah za podporo družinam in politike, da podpora družini pomeni podporo vsem družinskim članom in da je strokovnjakom potrebno zagotoviti čas in priložnosti za delo z družino.
- *Družine so podprte na vseh ravneh in pri vseh vrstah potreb, s poudarkom na zgodnji podpori in pomoči ter upoštevanju neformalnih virov in podpore v skupnosti:* člani so se strinjali, da morajo biti storitve podpore družinam namenjene vsem družinam, ne le tistim v kompleksnih problemskih okoliščinah, s poudarkom na preventivnem delu z družinami. Hkrati je treba okrepiti zgodnjo pomoč in podporo družinam v kompleksnih problemskih okoliščinah, da lahko družina dobi pomoč in podporo takoj, ko jo potrebuje in dokler jo potrebuje. Prav tako pa bi se bilo potrebno bolj osredotočiti na integracijo storitev in sodelovanje strokovnjakov in organizacij, ki nudijo podporo tem družinam, saj bi s tem lahko preprečili ali vsaj zmanjšali še vedno prisotno razpršenosti pomoči družini. Večji poudarek bi moral biti tudi na podpori družinam v kompleksnih problemskih okoliščinah v skupnosti, na domovih družin. Predvsem je potrebno ozavestiti strokovnjake, vodje organizacij in politike o pomenu zgodnje podpore in pomoči družinam, usposobiti študentke in študente za tovrstno delo ter spremeniti institucionalni kontekst organizacij za podporo družinam. Trenutno je namreč v večini organizacij prisotno pomanjkanje osebja, na določenih organizacijah, kot je npr. center za socialno delo (v nadaljevanju CSD), delovni čas ne podpira kontinuirane podpore družinam tam, kjer in ko jo družina potrebuje, premalo ali sploh ni časa za timsko delo. Kljub institucionalnemu kontekstu, ki tovrstno podporo družinam onemogoča, so člani prepoznali tudi primere dobrih praks na tem področju, kot so npr. sprejetje Družinskega zakonika (2017), ki daje prostor za uvedbo tovrstne podpore družinam, projekti na posameznih CSD-jih (npr. mobilna služba za zgodnjo pomoč in podporo družinam na CSD Gorenjska).
- *Družinam je zagotovljena individualizirana storitev, ki temelji na potrebah družin:* po mnenju članov se moramo bolj usmeriti v razvoj in prilagajanje storitev in programov potrebam družin. Strokovni delavec oz. strokovna delavka mora z vsako družino vzpostaviti ti. izvirni delovni projekt pomoči, ki bo izhajal iz potreb družine in posameznih družinskih članov. Tudi na tem mestu so člani kot oviro, ki preprečuje tovrstno prakso, omenjali institucionalni kontekst. So pa kot primer dobre prakse omenili individualno financiranje, ki je bilo pred časom v Sloveniji že uspešno preizkušeno in ki temelji na tem, da uporabnik razpolaga s finančnimi sredstvi in sam odloča, katere storitve bo koristil.
- *Zagotavljanje podpore družinam je spoštljivo in temelji na zavedanju o različnih kulturah in etničnih ozadjih*: podpora družinam mora temeljiti na načelu vključenosti, spoštovanju družine ter njenega kulturnega in etničnega ozadja. Člani so poudarili, da smo k temu kot strokovne delavke in strokovni delavci zavezani v etičnih kodeksih za posamezna področja dela. To zavedanje je pomembno, saj se Slovenija sooča z vedno večjim številom ljudi z izkušnjo migracij. Kot ovire, ki tovrstne prakse ne spodbujajo, so člani navedli predvsem še vedno zelo prisotne predsodke in prepričanja strokovnjakov in nereflektiranje lastne prakse ter nekatere sistemske ovire (npr. dolgotrajni postopki za pridobitev določene pravice). Obenem so člani izpostavili primere dobrih praks, kot npr. posamezne skupine ljudi, ki so kulturno občutljivi in posledično v družbi povečujejo kulturno občutljivost, usposabljanje študentk in študentov na nekaterih programih fakultet za etnično in kulturno občutljivo delo, usposabljanja strokovnjakov na to temo, projekti v vrtcih in šolah za medkulturno povezovanje ipd.

3.2. Sistem prakse za podporo družinam

Kar se tiče *sistema prakse za podporo družinam*, člani niso ocenili nobenega kazalnika nad 3, kar pomeni, da v tem sistemu ni bilo nobeno področje ocenjeno kot tako močno, da ne bi potrebovalo izboljšanja. So pa menili, da obstajajo določena področja, ki so že močna, a imajo še priložnosti za izboljšave. Tako so znotraj tega sistema kot najvišje ocenili naslednje tri kazalnike:

- *Službe pri sodelovanju z družino upoštevajo največjo otrokovo korist ter spoštujejo pravice in razvojne potrebe otrok in mladostnikov (ter njihovih družin)*: člani so menili, da so v Sloveniji otrokove pravice in razvojne potrebe izhodišče na vseh področjih sodelovanja z otrokom. Konvencija o otrokovih pravicah (1989) je temeljni dokument za delo na različnih področjih (socialno varstvo, šolstvo, zdravstvo, sodstvo), na katerem morajo temeljiti odločitve in ravnanja strokovnjakov. Posebno varstvo otrok je zagotovljeno že z Ustavo Republike Slovenije. Ker v Sloveniji še nimamo posebnega Varuha otrokovih pravic, poskušajo pri Varuhu človekovih pravic v okviru svojih nalog opozarjati na nekatera odprta vprašanja otrokovih pravic in njihovega uresničevanja, zlasti z angažiranjem strokovne javnosti in vseh drugih, ki se pri vsakdanjem delu srečujejo s problemi pomanjkljive in neusklajene zakonodaje oziroma s pomanjkanjem strokovnih smernic za delo. Člani so navedli številne dobre prakse, s pomočjo katerih se deluje v otrokovo največjo korist, npr. projekt »Zagovornik - glas otroka«, Svet RS za otroke in družino, v okviru katerega je bila ustanovljena medresorska delovna skupina za pripravo programa za otroke, Hiša za otroke. Strinjali pa so se, da je v prihodnosti, v sistemu, ki je v preteklih letih bil zelo usmerjen v zaščito otrok, potrebno še bolj razvijati podporo družinam, saj je podpora družinam otrokova pravica, ki je trenutno zaradi različnih okoliščin, o katerih sva pisali pri predhodnih kazalnikih (npr. premalo preventivnega dela in zgodnje podpore družinam, preobremenjenost strokovnih delavcev) lahko kršena. Ob dobrem sistemu in zakonodaji, ki podpira otrokovo participacijo v postopkih, je potrebno nenehno reflektiranje dejanskih praks, ozaveščanje strokovnih delavcev in delavk o pomenu participacije in iskanje načinov, kako participacijo dejansko tudi udejanjiti.
- *Službe pri sodelovanju z družinami spoštujejo zaupnost družin in jih obveščajo o razlogih, ko zaupnost ni možna:* krovni dokument za varovanje osebnih podatkov družin je Zakon o varstvu osebnih podatkov (2022), ki se upošteva na vseh področjih podpore družinam. Strokovni delavci in strokovne delavke so zavezani tudi k spoštovanju etičnih kodeksov za posamezna področja dela. Vsi etični kodeksi izhajajo iz mednarodnih etičnih principov in vključujejo poudarek o zaupnosti in varovanju podatkov ter navedbe, katere podatke in na kakšen način lahko strokovni delavci in strokovne delavke delijo z drugimi. Za primere kršitev varovanja osebnih podatkov in zaupnosti so na sistemski ravni predvideni postopki ukrepanja (npr. komu in kako prijaviti kršitve). Ta kazalnik je dobro opredeljen na ravni politik in smernic institucij, tudi poznavanje etičnih načel je med strokovnimi delavci in delavkami na dobri ravni. Prostor za izboljšavo so člani videli v sistematičnem spremljanju doslednega izvajanja v posameznih službah – predvsem v situacijah, ko se zaradi zaščite otrok deli zaupne podatke, je vprašanje, kako so družine o tem obveščene.
- *V vseh sektorjih službe zagotavljajo redno poročanje z namenom spremljanja napredka družin in dostopnosti informacij vsem vključenim v zagotavljanje podpore družini (npr. za CSD, družinsko sodišče):* v vseh sektorjih je urejeno redno beleženje procesov dela. Posamezna področja določajo lastne standarde beleženja in vodijo svojo spisovno dokumentacijo, iz katere je razvidno opravljeno delo, pogovori z družinami, timski sestanki itd. Na podlagi te dokumentacije se oblikujejo poročila o delu z družino. V zadnjih letih je na posameznih področjih uveljavljeno beleženje na sistemski ravni v za to oblikovane računalniške programe, ki omogočajo vpogled v podatke in dokumentacijo za osebe, ki so za to pooblaščene. Pomen vodenja ustrezne dokumentacije je v Sloveniji velik in na temo ustreznega beleženja in vodenja dokumentacije se strokovne delavce in delavke izobražuje. Dokumentacija predstavlja osnovo za inšpekcijske nadzore, npr. v primeru pritožb ali rednih nadzorov. Izzivi, ki so jih člani na tem področju zaznali, so načini beleženja, iz katerih je pogosto težko razbrati procese sodelovanja, saj so zapisi usmerjeni v zapisovanje v skladu z upravnim postopkom. Vprašanje, o katerem je potrebno v prihodnosti še bolj razmisliti, je, kakšna je vloga družin pri zapisovanju, koliko in na kakšen način lahko sooblikujejo zapise, povezane z njimi. Problem, o katerem poročajo strokovni delavci in delavke, je birokratizacija, postopkovnost in veliko dela z vodenjem predpisanih dokumentacij, na račun neposrednega dela z družinami.

V sistemu prakse za podporo družinam je bil s strani članov *najslabše ocenjen* kazalnik *Službe se pravočasno odzovejo na potrebe družine*. Člani so predlagali, da se več pozornosti nameni razvoju storitev, ki prepoznavajo potrebe družin ter se nanje ustrezno in pravočasno odzivajo. Čeprav so socialni sektor uvrstili nekoliko višje kot druga področja, menijo, da je treba razvijati vsa področja. Vse prepogosto se dogaja, da so odzivi reaktivni, strokovni delavci in strokovne delavke se ne odzivajo proaktivno. Z zgodnjim prepoznavanjem potreb bi lahko bolje podprli družine in preprečili nekatere neželene posledice, kot so kopičenje težav v družini, namestitev otrok zunaj družine ipd. Pomembno je tudi, da se sodelovanje z družino ne konča s postavljanjem zahtev družinskim članom na podlagi ugotovljenih potreb, kaj morajo storiti, ampak da se družine podpre na poti do želenih rezultatov. Delovne pogoje strokovnih delavcev in delavk je treba prilagoditi tako, da bodo delali z manjšim številom družin, poleg tega jih je treba podpreti z dodatnim usposabljanjem za prepoznavanje potreb in odzivanje nanje - ključno je, da so usposobljeni za sodelovalno delo z družinami.

3.3. Na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam

Podobno kot pri sistemu prakse za podporo družinam tudi pri *na dokazih utemeljenem sistemu za podporo družinam*, člani niso ocenili nobenega kazalnika nad 3, kar pomeni, da tudi v tem sistemu ni nobenega tako močnega področja, ki ne bi potrebovalo izboljšanja. So pa podobno kot pri sistemu prakse menili, da obstajajo določena področja, ki so že močna, a imajo še priložnosti za izboljšave. Tako so znotraj tega sistema kot najvišje ocenili tri kazalnike:

- *Obstoj stabilnega sodelovanja med oblikovalci politik, raziskovalci in praktiki*: člani so kot primer dobre prakse povezovanja politike, raziskovalcev in praktikov navedli posamezne projekte, kot so npr. ciljno-raziskovalni projekti, Erasmus+, v okviru katerih morajo prijavitelji projektov že v prijavi projekta identificirati deležnike z vseh treh področij. Primeri dobre prakse so tudi strokovni sveti (npr. Svet RS za otroke in družino na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Strokovna skupina za splošno izobraževanje na Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje) ter delovne skupine (npr. delovna skupina za vsebinsko prenovo CSD-jev, za prenovo rejništva, za prenovo Programskih smernic za delo svetovalne službe v vrtcih in šolah) na različnih ministrstvih, ki pokrivajo področje dela z otroki in družino. Tako strokovni sveti kot delovne skupine si prizadevajo vključiti predstavnike vseh treh interesnih skupin, tj. oblikovalce politik, raziskovalce in praktike. Člani so si bili enotni, da je prednost Slovenije kot majhne države ta, da lahko relativno hitro pridobimo različne deležnike k sodelovanju v posameznih skupinah, svetih, pri prijavi projekta, posledično obstaja večja možnost, da bo kasneje prišlo do tesnejšega sodelovanja med deležniki in da bodo dogovorjene smernice in prakse imele vpliv po vsej državi. V prihodnje si je treba prizadevati za še bolj sistematično upoštevanje te prakse, predvsem pa poskušati tudi pri dogovorjenih rešitvah znotraj posameznih delovnih skupin in strokovnih svetov upoštevati glas vseh deležnikov. Pogosto je od vodje posamezne skupine ali sveta odvisno, kako bo zastopan glas deležnikov. Predvsem pa zagotoviti, da bodo tudi odločitve iz posameznih posvetovanj (npr. otroški parlament, dijaška organizacija) in rezultati projektov implementirani v vsakdanjo prakso.
- *Vključevanje smernic za najboljše prakse na področju podpore otrokom in družinam, ki temeljijo na dokazih in strokovnem znanju*: člani so prepoznali nekaj programov, ki so primeri dobre, na dokazih podprte prakse za podporo otroku in družini (npr. Neverjetna leta, CoolKids) in so pomembni dodatki že obstoječim podpornim storitvam za otroke in družine v okviru različnih javnih ustanov (npr. CSD, šole, zdravstveni domovi). Priložnosti za izboljšave na tem področju pa vidijo v tem, da bi lahko uvedli še dodatne, na dokazih utemeljene programe za podporo otroku in družini, ki bi jih izvajali ob podpori evropskih ali nacionalnih projektov in bi temeljili na odnosni izkušnji staršev in otrok.
- *Izmenjava in razširjanje dobrih praks na področju podpore družinam*: izmenjava in razširjanje dobrih praks sta pomembni ne le za obveščanje širše strokovne in laične javnosti o dobrih praksah na področju podpore družinam, temveč tudi v smislu povezovanja med strokovnimi delavci in delavkami, ki delajo z družinami. Gre za povezovanje, izmenjavo različnih praks in medsebojno podporo. Ob upoštevanju dejstva, da je Slovenija relativno majhna država, bi lahko poleg vzpostavitve platforme za izmenjavo dobrih praks vsaj občasno organizirali dogodek ali srečanje, na katerega bi povabili vse, ki se na kakršenkoli način ukvarjajo s podporo družinam. Medsektorsko sodelovanje bi bilo potrebno okrepiti tudi pri sprejemanju akcijskih načrtov, pripravi resolucij itd. Dober primer tovrstne prakse je bilo srečanje nacionalne delovne skupine na področju podpore družini v okviru projekta CIG.

Najnižje ocenjen kazalnik v na dokazih utemeljenem sistemu podpore družinam je bil kazalnik *Presoja kakovosti in skupni načrti za nenehno izboljševanje storitev in spodbujanje zagotavljanja kakovosti (v vseh sektorjih):* člani so enotno ugotovili, da v Sloveniji ni agencije, ki bi imela jasno opredeljene politike in prakse za zagotavljanje kakovostne podpore družini. Menili so, da je nujno najprej sprejeti dogovor o tem, kaj kakovostna podpora družini sploh pomeni, katere standarde bi morali pri svojem delu upoštevati vsi, ki sodelujejo z družinami. Nato bi morala ustrezna agencija spremljati uresničevanje teh standardov v praksi in na podlagi tega oblikovati načrte za izboljšanje podpore družinam v sodelovanju z različnimi deležniki, tj. oblikovalci politik, raziskovalci, praktiki in družinami. Agencija bi lahko bila odgovorna tudi za promocijo rezultatov različnih programov podpore družinam, kakovosti standardov itd. Člani so se strinjali, da je morda prav projekt COST Innovators Grant IG18123, QA[4]EuroFam in neformalna vzpostavitev nacionalne skupine za podporo družinam začetek dela na tem področju, a obenem prepoznavali, da koncept podpore družini kot interdisciplinarni koncept v Sloveniji še ni dovolj razvit. Predvsem oblikovalcem politik bi bilo potrebno predstaviti pomen agencije za spremljanje kakovosti storitev in z njimi razvijati možnosti za ustanovitev.

4. Razprava in zaključki

4.1. Omejitve raziskave

Predstavljena raziskava temelji na rezultatih, ki smo jih zbrali s sodelovanjem 33 članic in članov nacionalne delovne skupine. Gre za prvi poskus interdisciplinarnega sodelovanja za sistematični premislek o podpori družinam v Sloveniji, kjer je bila raziskava mednarodno načrtovana in vodena. Pri pregledu področja podpore družinam smo izhajali iz vnaprej definiranih kazalnikov, ki so bili dobro vodilo za sistematični pregled in so prispevali k mednarodni primerljivosti podatkov, hkrati pa je možno, da smo na ta način spregledali kaj relevantnega za Slovenijo, kar v kazalnikih ni bilo zajeto.

Predstavljene ugotovitve temeljijo na mnenju sodelujočih v raziskavi in niso posplošljive. Čeprav smo v nacionalno delovno skupino želeli vključiti predstavnike, ki se na različnih področjih in na različne načine ukvarjajo s podporo družinam v Sloveniji, nismo uspeli zajeti vseh pogledov na posamezne sisteme podpore družinam v državi (neudeležba nekaterih članov na srečanju delovne skupine, nepripravljenost za sodelovanje ipd.). Kljub temu smo skupaj naredili pomemben korak k začetnemu premisleku o podpori družinam v Sloveniji, ki je lahko izhodišče za nadaljnji razvoj področja.

4.2. Razprava

Na podlagi rezultatov, zbranih s kvantitativno in kvalitativno metodologijo, na prvo raziskovalno vprašanje odgovarjamo s poskusom oblikovanja opredelitve podpore družinam v Sloveniji. V Sloveniji je podpora družinam konceptualizirana kot sistem služb, storitev in dejavnosti, katerih cilj je podpreti in izboljšati življenje in delovanje družin s posebnim poudarkom na zagotavljanju varnega otroštva in možnosti razvoja za otroke. Pomen podpore družinam se v zadnjih letih še dodatno izpostavlja zaradi spreminjajočih se družbenih razmer (demografske spremembe, spremembe na trgu dela, migracije, vpliv kriznih situacij ipd.). To zahteva delujoč in učinkovit sistem socialne varnosti, dostopen in kakovosten izobraževalni in zdravstveni sistem, sodobno družinsko politiko in krepitev neformalnih virov podpore družinam. Učinkovitost sistema lahko presojamo skozi izkušnje posameznih družin, ki potrebujejo podporo na različnih področjih. Ključno vprašanje je, kako hitro in v kolikšni meri se sistem odzove na dejanske potrebe družin.

V drugem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, katera so močna področja razvoja podpore družinam v Sloveniji.

Na sistemski in zakonodajni ravni je podpora družinam v Sloveniji predvsem kar se tiče usklajevanja družinskega in poklicnega življenja pri skrbi za otroke,

dobro urejena. Prav tako se je kot močno področje podpore družinam izkazalo to, da ne glede na področje dela, strokovni delavci in strokovne delavke zasledovanje otrokove največje koristi prepoznavajo kot temeljno izhodišče za sodelovanje z otroki in družinami. K temu jih ne zavezuje samo krovni dokument s področja zagotavljanja in varovanja otrokovih pravic (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989), ampak tudi etični kodeksi različnih strok in zakonodajni okvir. Rezultati izvedene raziskave pa kažejo tudi na vse večje zavedanje strokovnjakov na različnih področjih podpore družinam o pomenu vključevanja otrok in družin že v samo načrtovanje področja podpore družinam (npr. vključevanje predstavnikov družin kot pomembnih sogovornikov v posamezne delovne skupine). Pomen vključevanja uporabnikov storitev kot pomembnih sodelavcev že v samo načrtovanje njim namenjenih storitev lahko zasledimo že v temeljnih načelih participativnega raziskovanja (Flanagan, 2020). Cilj participativnega raziskovanje je izkoristiti raziskovalni proces kot sredstvo za spremembo in krepitev moči uporabnikov, kar bolje odraža glas uporabnika storitev in to uporabiti za vplivanje na politiko in prakso (Involve, 2012).

Pomembni rezultati, ki lahko prispevajo k nadaljnjemu razvoju podpore družinam v Sloveniji, pa se nanašajo na področja podpore družinam v Sloveniji, ki so jih udeleženci raziskave ocenili kot slabše razvita.

Razvoj pobud za podporo družini kot alternative vplivu medicinskih pristopov, ki so pogosto usmerjeni na posameznika, se je začel že v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja (Daly idr., 2015). Še vedno pa se moramo zavzemati za razvoj in za širok nabor dostopnih formalnih podpor družinam, ki bi bile na voljo vsem družinskim članom, saj so tudi rezultati naše raziskave pokazali, da je v Sloveniji podpora posamezniku oz. posameznemu družinskemu članu še vedno v ospredju, posameznik pogosto ni viden kot del družinskega sistema. Podobno sta ugotavljala že Bouwkamp in Bouwkamp (2014), da je na različnih področjih podpore in pomoči močno zakoreninjena dolga tradicija procesov podpore posamezniku, saj delo z družino od strokovnih delavk in delavcev pogosto zahteva veliko več znanja, spretnosti, časa, angažmaja in odgovornosti. Po drugi strani pa avtorja ugotavljata, da je k družini usmerjena pomoč bolj ustrezna, če želimo zares podpreti posameznika in družino kot celoto. Premik k družini usmerjenemu delu bi za otroke in družine pomenilo drugačno izkušnjo podpore, ki bi temeljila na sodelovanju vseh družinskih članov in bi lahko prispevala k temu, da bi bilo manj otrok nameščenih zunaj družine. Ob upoštevanju dejstva, da mednarodni pravni standardi priznavajo, da se otrokove pravice najbolje uresničujejo v družinskem okolju, je ključno vprašanje, kakšno podporo družinam zagotavljajo sodobne družbe pri uveljavljanju otrokovih pravic, s kakšno retoriko in rezultati (Dolan idr., 2021). Seveda so samo varne

izkušnje z odraslimi otrokova pravica in ključno vprašanje (in odgovornost države) je, kako lahko varne izkušnje zagotovimo.

Zgodnja podpora in pomoč družinam, zlasti družinam v kompleksnih problemskih okoliščinah, dolgoročno zmanjšuje negativne posledice za razvoj otrok in odraslih (White idr., 2008). Z vidika socialne politike je pomembno tudi ekonomsko vprašanje. Z dobro podporo družinam se zmanjšuje stroške države na področju zdravstva, socialnega varstva, pravosodja, izobraževanja, kar potrjujejo ugotovitve pilotnega projekta Family Pilot na Švedskem, katerega cilj je bil zagotoviti boljšo in zgodnejšo podporo otrokom in družinam. Njihova analiza je pokazala, da se je sodelovanje med družinami in socialnimi službami spremenilo in postalo bolj učinkovito. Stroški socialnih storitev so se zmanjšali. Manj otrok je bilo nameščenih izven družine. Zmanjšala se je tudi brezposelnost staršev, saj so se ti začeli vključevati v vsakdanje življenje ali se začeli poklicno usposabljati, študirati ali zaposlovati (Davidsson, 2020). To je področje, ki bi ga veljalo v prihodnje v Sloveniji krepiti. Najprej v smislu krepitve storitev podpore vsem družinam in ne le tistim v kompleksnih problemskih okoliščinah. Pri slednjih pa bi veljalo razmisliti o tem, kako vzpostaviti tak institucionalni kontekst, ki bi strokovne delavke in delavce podpiral na način, da bi imeli pogoje za poglobljeno in kontinuirano delo z družinami in ne bi bil usmerjen le v »gašenje požarov«. Vemo namreč, da institucionalni kontekst (npr. javna politika, zakoni, politika organizacije), pomembno sooblikuje prakso strokovnih delavk in delavcev. Gre za okvir, znotraj katerega lahko delujejo in ki obenem pomembno določa njihovo formalno vlogo (Healy, 2014). Raziskava je pokazala, da v različnih sektorjih strokovne delavke in strokovni delavci zaradi preobremenjenosti s številnimi nalogami in ob neustreznih normativih menijo, da jih institucionalni okvir ne podpira za poglobljeno pomoč družinam, kar je potrebno zavrniti in iskati načine za spremembe (glej tudi Mešl in Ilešič Toš, 2020).

Za razvoj učinkovite podpore družinam je nujno, da imajo vsi udeleženi (praktiki, raziskovalci, politiki in družine) razumevanje in znanje, kateri standardi določajo kvaliteto podpore družini. Agencija, ki bi spremljala kakovost storitev za podporo družini, bi bila pomemben korak v tej smeri, s čimer so se strinjali tudi sodelujoči v raziskavi. Pomembno pa je, da se standardi oblikujejo v sodelovanju vseh. Če povežemo le raziskovanje in politike, ne bomo neposredno dosegli ljudi. Povezava raziskovanja in prakse prinaša posamezne pridobitve za ljudi, vendar brez potrebnih sistemskih sprememb. Povezovanje politik in prakse, brez raziskovanja, je lahko škodljivo, če praksa ne temelji na raziskovalnih ugotovitvah. Povezovanje raziskovanja, politike in prakse lahko najbolj koristi ljudem (Canavan idr., 2016; Churchill idr., 2024; Devaney idr., 2022).

Izhajajoč iz ugotovitev raziskave, da je bil v sistemu prakse za podporo družinam s strani članov najslabše ocenjen prav kazalnik *Službe se pravočasno odzovejo na potrebe družine*, je pomembno, da podpora družinam izhaja iz potreb družin in njihovih družinskih članov in da se podpora ne zaključi z identifikacijo potreb, saj se podpora družini takrat šele zares začne. Z dobro podporo lahko preprečimo kopičenje družinskih problemov in reaktivno odzivanje na reševanje najbolj nujnih zadev, kar pogosto vodi v obtoževanje družin za probleme in postavljanje zahtev družinskim članom, ki jih sami težko izpolnjujejo (Mešl in Kodele, 2016). Tudi Tausendfreund idr. (2016) poudarjajo, da so problemi družin pogosto povzročeni in pogojeni tudi s sistemskimi in strukturnimi ovirami okolja in da vse odgovornosti zanje ne moremo pripisati samo družini oz. posameznim družinskim članom. Torej, da bi lahko družine prejele ustrezno podporo, moramo delovati na več ravneh (neposredna podpora družinam in zagotavljanje ustreznih politik), vzpostaviti medsektorsko sodelovanje, imeti dobro usposobljene strokovne delavce in delavke s sodobnimi znanji za sodelovalno delo z družinami, ki bo temeljilo na občutljivosti za kulturno, etnično, jezikovno ipd. raznolikost. Cilj pa mora biti krepitev moči družinskih članov in njihovih socialnih mrež za oblikovanje varnih in spodbudnih družinskih okolij (glej tudi Bouwkamp in Bouwkamp, 2014; Canavan idr., 2016; Churchill idr., 2024).

4.3. Zaključki

Na podlagi opravljene raziskave, v sodelovanju s člani nacionalne delovne skupine, izpostavljava izhodišča za nadaljnji razvoj podpore družinam v Sloveniji:

- Raziskava o podpori družinam v Sloveniji in sodelovanje nacionalne delovne skupine sta pokazali relevantnost teme za našo državo ter možnost in nujnost povezovanja med različnimi akterji s področja podpore družinam kot tudi na pomen povezovanja politike, prakse in raziskovanja pri razvoju tega področja.
- Kljub ustrezno zasnovani zakonodaji na področju družinske politike in kljub razvitim sodobnim konceptom za podporo družinam, je težko doseči spremembe v vsakdanji praksi, če institucionalni kontekst (delovna obremenitev, osredotočenost na postopkovne naloge) ne podpira poglobljenega sodelovanja z družinami.
- Več poudarka je potrebno nameniti razvoju zgodnje podpore in pomoči družinam, da bi lahko na ta način dolgoročno preprečili ali vsaj zmanjšali negativne posledice za razvoj otrok in odraslih.
- Raziskava je pokazala, da je obstoječi sistem zagotavljanja podpore družinam dobro razvit, medtem ko je na dokazih utemeljen sistem za podporo družinam razvit slabo, zato je razvoj slednjega ključno področje, ki ga je potrebno v prihodnje krepiti.

- Koncept podpore družini je interdisciplinarni koncept, ki v Sloveniji še ni dovolj razvit. Opredeliti je potrebno, kaj kakovostna podpora družini sploh pomeni ter katere standarde bi morali pri svojem delu upoštevati vsi, ki sodelujejo z družinami. Z namenom udejanjanja teh standardov, predvsem pa z namenom družinam ponuditi najboljšo možno podporo, bi veljalo razmisliti o vzpostavitvi agencije, ki bi skrbela za uresničevanje teh standardov v praksi.

Literatura

Bouwkamp, R. in Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma. Priročnik za delo z družinami. Ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Pedagoška fakulteta, Inštitut za družinsko terapijo.

Buciuceanu-Vrabie, M., Mešl, N., Zegarac, N. in Kodele, T. (2023). Skills in Family Support: Content Analysis of International Organizations' Websites. *Quality of Life, 34*(1), 1–19. https://doi.org/10.46841/RCV.2023.01.02

Canavan, J., Pinkerton, J. in Dolan, P. (2016). *Understanding Family Support: Policy, Practice and Theory*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Churchill, H., Devaney C., in Abela, A. (2024). Promoting child welfare and supporting families in Europe: Multi-dimensional conceptual and developmental frameworks for national family support systems. *Children and Youth Services Review* 161 (107679). https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107679

Creswell, J. W. in Creswell, J. D. (2018). *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (5. izdaja). Los Angeles and London: SAGE.

Daly, L., Sharek, D., DeVries, J., Griffiths, C., Sheerin, F., McBennett, P. in Higgins, A. (2015). The impact of four family support programmes for people with a disability in Ireland. *Journal of Intellectual Disabilities, 19*(1), 34–50. https://doi.org/10.1177/1744629514564584

Devaney, C., Churchill, H., Abela, A. in Jackson, R. (2022). A framework for child and family support in Europe. Building comprehensive support systems. *Policy brief.* EurofamNet.

Davidsson, B. (2020). Development of Social Work with Multi-challenged Families – Evaluation of the Family Pilot Project in Sweden. *Socialno delo, 59*(2-3), 211-229.

Devaney, C., Christiansen, Ø., Holzer, J., MacDonald, M., Matias, M., Piessens, A., Salamon, E. in Kealy, C. (2021). *The conceptualisation and delivery of family support in Europe: A review of academic literature*. EurofamNet. https://eurofamnet.eu/system/files/the_conceptualisation_and_delivery_of_family_support_in_europe_0.pdf

Devaney, C., Christiansen, Ø., Holzer, J., MacDonald, M., Matias, M. in Salamon, E. (2022). Child, parent or family? Applying a systemic lens to the conceptualisations of Family Support in Europe. *European Journal of Social Work*, 26(2), 335-347. https://doi.org/10.1080/13691457.2022.2146308

Dolan, P., Zegarac, N. in Arsic, J. (2021). Family Support as a right of the child. *Social Work and Social Sciences Review, 21*(2), 8-26. https://doi.org/10.1921/swssr.v21i2.1417

Družinski zakonik (DZ). (2017). *Uradni list RS*, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C, 200/20 – ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US, 5/23 in 34/24 – odl. US. Družinski zakonik (DZ) (PISRS)

Flanagan, N. (2020). Considering a participatory approach to social work – Service user research. *Qualitative Social Work*, 19(5-6), 1078-1094. https://doi.org/10.1177/1473325019894636

Healy, K. (2014). *Social work theories in context: creating frameworks for practice* (2. izdaja). Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

Herrera-Pastor, D., Frost, N. in Devaney, C. (2020). Understanding contemporary family support: Reflections on theoretical and conceptual frameworks. *Social Work and Social Sciences Review, 21*(2), 27-45. https://doi.org/10.1921/swssr.v21i2.1420

Involve. (2012). *Involve Strategy 2012-2015. Putting People First in Research*. National Institute for Health Research.

Jiménez, L., Rodrigo, M. J., Baena, S., Byrne, S., Canário, A. C., Cruz, O., Devaney, C., Grasmeijer, A. J., Hidalgo, V., Mešl, N., Nunes, C., & Özdemir, M. (2024). *Quality Assurance Protocol in Family Support*. EurofamNet.

Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Konvencija o otrokovih pravicah. UNICEF Slovenija

Lobe, B. (2006). Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki? *Družboslovne razprave*, *XXII*(53), 55–73.

Mesec, Bl. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N. in Kodele, T. (2016). Sodelovalni procesi socialnega dela z družino v skupnosti: krepitev odpornosti družin s številnimi izzivi. V Kodele, T. in Mešl, N. (ur.), *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti* (str. 41-65). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N. in Ilešič Toš, V. (2020). Sodelovalno socialno delo z družino na centrih za socialno delo. Utopija ali nujno izhodišče sodobne prakse? *Socialno delo, 59*(2-3), 235-254.

Pinkerton, J., Canavan, J. in Dolan, P. (2019). Family support and social work practice in Munford. V Munford, R. in O'Donoghue, K. (ur.), *New theories for social work practice: Ethical practice for working with individuals, families and communities* (str. 44-62). London in Philadelphia: Jessica Kingsley Publishing.

Tausendfreund, T., Knot-Dickscheit, J., Schulze, G. C., Knorth, E. J. in Grietens, H. (2015). Families in multi-problem situations: Backgrounds, characteristics, and care services. *Child & Youth Services* 37: 1. https://doi.org/10.1080/0145935X.2015.1052133

White, C., Warrener, M., Reeves, A. in La Valle, I. (2008). *Family Intervention Projects: An Evaluation of their Design, Set-up and Early Outcomes*. National Center for Social Research. FIPsevaluationreport2008.pdf

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP-1). (2014). *Uradni list RS*, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20, 92/21 in 153/22. Vsebina Uradnega lista | Uradni list

Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2). (2022). *Uradni list RS*, št. 163/22. Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2) (PISRS)

Zegarac, N., Burgund Isakov, A., Nunes, C. in Antunes, A. P. (2021). Workforce skills in family support: A Systematic review. *Research on Social Work Practice, 31*(4), 400-409. https://doi.org/10.1177/10497315211006184